

PRINCÍP HISTORIZMU V DIELACH KLASIKOV

TOMÁŠ VALENT, Ústav marxizmu-leninizmu UK, Bratislava

VALENT, T.: The Principle of Historicism in the Works of Marxist Classics.

Filozofia 40, 1985, No. 1, p. 12.

In its effort to penetrate the dialectics of historical processes the Marxist-Leninist philosophy achieved the scientific interpretation of the principle of historicism. It became a constituent methodological component of the study of social development and it superseded qualitatively Hegel's analysis of temporality. In the process of practice Man and society gained knowledge how human subjectivity formed inner links of the conception of the temporal perspective and how the general principle of contradiction of developmental processes (the relation of the past, present, future) was applied. The category of the historical past and present is concretization of the categories „history and contemporaneity“. The present investigates retrospectively the past, it has itself a historical-formative function and perspectively determines the future. The Marxist principle of historicism is the basis for scientific prediction as on operatively-functional methodologic instrument for social sciences and social practice.

Marx's conception of historicism was further developed by Lenin in his polemics with the „narodniks“ and with „legal marxism“ and in the concrete union with the social-political reality of Russia. The principle of historicism was conceived not only as a methodological core of historical knowledge, but it becomes a penetrative theory of historical revolutionary practice, an inevitable condition for explaining the class character of social phenomena. The open ideologic system of the theoretical heritage of Marxist classics makes it possible to generalize empirical investigations of historical practice even in the present time and in polemics against bourgeois philosophy of history, politology and sociology manifests its scientific value as functional and topical.

Idea historickosti poznania sociálnej skutočnosti je jedným z kľúčových príspevkov klasikov marxizmu-leninizmu do vedy o spoločnosti, je nevyhnutným predpokladom komplexného poznania spoločenského života. Jeho základným princípom a obsahovým významom je odhaľovať dialektiku reálne prebiehajúcich historických procesov z aspektu ich genézy a tendencií vývoja.

V úsilí preniknúť do dialektiky historických procesov, dopracovala sa marxisticko-leninská teória k vedeckej interpretácii princípu historizmu. Predpokladom pre úspešné riešenie otázok povahy spoločenského vývoja bolo predovšetkým striktné metodologické východisko — skúmať javy objektívnej skutočnosti v ich konkrétnych historických väzbách. Reprodukovať sociálno-historickú koncepciu klasikov a dospieť k vyčerpávajúcemu výkladu otázky historizmu by znamenalo orientovať sa na všetky Marxove kľúčové diela. Princíp historizmu v diele Marxa a Lenina je možné pochopiť len v kontexte s teóriou materialistického chápania dejín. Všetky ich práce dokumentujú dialektickú skĺbenosť

historického a sociálneho (teoreticko-aktuálneho) poznania. Takýto prístup bol obsažným východiskom pre výklad vzťahu minulosti, prítomnosti a budúcnosti. Umožňoval preniknúť do dialektickej povahy spoločenských procesov a kvalitatívne novým spôsobom ich tematizovať a periodizovať. Práve tento moment bol v predmarxistickej filozofii dejín neznámy resp. nepresvedčivo riešený. Marx a po ňom i Lenin odmietli príkre izolovanie či kontrapozíciu sociálneho a historického poznania, ako prístup k skúmaniu povahy spoločenskej skutočnosti, vlastný buržoáznej filozofii dejín. Nesúlads medzi teoretickými úvahami a aktívnou politikou znamenal, že prakticky všetky pokusy novovekej sociálnej filozofie nedospeli v plnej miere k závažnosti heuristickej úlohy historického poznania a jeho väzieb s politickou skutočnosťou, so skúmaním neznámych procesov a javov sociálneho organizmu.

Princíp historizmu, konštitutívna metodologická zložka skúmania spoločenského vývoja, predpokladá konkrétny, logický a mnohostranný rozbor javov spoločenského života. Marx zdôraznil, že „jednoduché kategórie sú výrazom pomerov, v ktorých sa mohlo realizovať nevyhnutné konkrétne bez toho, že by sa bol vytvoril mnohostrannejší vzťah alebo pomer, ktorý je duchovne vyjadrený v konkrétnejšej kategórii, kým vyvinutejšie konkrétne zachováva tú istú kategóriu ako podriadený vzťah“. (1, s. 189) Princíp historizmu vyžaduje poznanie konkrétnych etáp, vývojových štádií spoločenských fenoménov a objasnenie ich všeobecných i špecifických rysov. Preto má osobitne dôležité miesto v koncepcii materialistického chápania dejín. Engels upozornil, že „vypracovanie metódy, ktorá je základom Marxovej kritiky politickej ekonómie, považujeme za výsledok, ktorého význam je sotva menší, než význam základného materialistického chápania“. (2, s. 518) Rovnako i Lenin, ako na to poukážeme nižšie, venoval zvýšenú pozornosť princípu historizmu a jeho významu v metodológii marxizmu a zdôrazňoval, že kde chýba konkrétny rozbor presne vymedzenej historickej situácie, tam nastupuje slepý marxizmus.

Princíp historizmu i princíp stránickosti majú pre marxisticko-leninskú spoločenskú vedu mimoriadny význam, v ich obsahu sa odrážajú najdôležitejšie stránky historického poznania. Engels prízvukoval, že tieto „princípy nie sú východiskom skúmania, ale jeho konkrétnym výsledkom, neaplikujú sa na prírodu a dejiny človeka, ale sa z nich abstrahujú; nie príroda a ríša človeka sa prejavujú podľa princípov, ale princípy sú iba potiaľ správne, pokiaľ sa zhodujú s prírodou a dejinami“. (3, s. 54) Princípy nie sú teda vyvedené z abstraktných úvah, ale odráža sa v nich skutočný historický proces. Marxistický princíp historizmu sa formoval a ujasňoval simultánne s poznávaním zákonitostí spoločenského pohybu. Filozofické skúmanie minulosti a prenikanie do jeho väzieb so súčasnosťou a budúcnosťou sa stalo pre klasikov predpokladom pre charakterizovanie súčasnosti ako revolučnej a dejinotvornej, ktorá sa formuje v konkrétnom sociálnom teréne a je realizo-

vaná uvedomelou revolučnou triedou. Marxov princíp historizmu nesleduje len historiografické, ale najmä analyticko-kritické ciele, predstavuje teóriu historického poznania a historickej praxe.

Marxove chápanie princípu historizmu kriticky nadväzuje a kvalitatívne prekonáva Hegelovu analýzu časovosti. Hegel považoval ríšu absolútneho ducha za realizovanú v prítomnosti, plní však v jeho filozofii funkciu budúcnosti. Marx dokázal, že ríša absolútneho ducha je len špekulatívnym zovšeobecnením doterajších dejín a že myšlienka uzatvorenosti dejín slúži tomu, aby dala minulosti zmysel. To mal na mysli, keď v *Ekonomicko-filozofických rukopisoch z roku 1844* zdôraznil, že „Hegel dospel len k abstraktnému, logickému, špekulatívnemu výrazu pre pohyb dejín, ktoré ešte nie sú skutočnými dejinami človeka ako predpokladaného subjektu, ale aktom vytvárania, dejinami vzniku človeka.“ (4, s. 133) Marx, na rozdiel od Hegela, nepotreboval k pochopeniu historického procesu žiadny „záchytný bod“, neabsolutizoval kontinuitu, ani diskontinuitu dejín.

Hegelova filozofia obsahuje však závažnú myšlienku, že človeka a jeho dejiny treba skúmať v činnosti a historickom vývoji, že rozmer empirickej prítomnosti je možné prekročiť praktickým postojom k svetu. Hľadisko praxe umožňuje kritický prístup k minulosti a prítomnosti, v ktorom končí nadvláda minulosti, a spolu s prítomnosťou je využívaná pre stváranie budúcnosti. Vo *Fenomenológii ducha* ukázal, že miestom zrodu ľudského času je pracovná činnosť, v ktorej človek vytvára z prítomnosti i projekt budúcnosti. Z tohto hľadiska však Hegelova zásluha spočíva skôr vo formulovaní problému, než v jeho vyriešení.

V súvislosti s požiadavkou skúmania reálneho obsahu historického procesu a jeho hybných síl, i v súvislosti s vedeckou interpretáciou spoločenského vývoja, je nevyhnutné zdôrazniť neudržateľnosť abstraktnej interpretácie problému človeka. Kritici marxizmu nekvalifikovane napádajú marxizmus-leninizmus známou tézou, že sa z neho „vytráca“ človek ako nositeľ spoločenského pokroku. Marx už v *Ekonomicko-filozofických rukopisoch* nastolil myšlienku praktického vzťahu človeka k skutočnosti, keď zdôrazňuje, že „praktickým vytváraním predmetného sveta, spracovaním neorganického prírody sa človek osvedčuje ako uvedomelá rodová bytosť“. (4, s. 69) Už v prvých spoločných prácach odmietli klasici špekulatívne interpretácie podstaty človeka. Človek sa v ich filozofickom projekte stáva slobodný tým, že je schopný prejavit' svoju individualitu v práci, spoločenskej činnosti, že je schopný zmeniť objektívne podmienky svojej existencie a v *Svätej rodine* upozorňujú, že „nie je to tak, že by ‚dejiny‘ používali človeka ako prostriedok k dosiahnutiu svojich cieľov — ako by boli nejakou zvláštnou osobou — nie, dejiny nie sú ničím iným, než činnosťou človeka, ktorý sleduje svoje ciele“. (5, s. 111) Ak pre Hegela bola sloboda substanciou, podstatou ducha, je pre klasikov výrazom emancipácie a spoločenského pokroku, ktorý je založený na predmetno-practickej aktivite človeka.

Marx veľakrát zdôraznil, že ľudia neopracovávajú len prírodné predmety, ale i seba navzájom a tieto formy pretvárania vzťahov sú základom sociálnej existencie a spoločenskej povahy človeka. Spoločenská skutočnosť je pokračovaním, „predĺžením“ ostatnej vyvíjajúcej sa skutočnosti novým a kvalitatívne odlišným spôsobom, ktorý sa však nevymyká monizmu materiálneho sveta. Historizmus sveta vôbec a prírody osobitne vystupuje v dialektickej väzbe s ľudskou skutočnosťou v novej a transformovanej podobe. Vo svojej kvalitatívnej osobitosti je tu človekom vytváraný sociálny historizmus — konkrétne vyjadrenie všeobecných zákonitostí dialektiky materiálneho sveta v špecifickom svete človeka. Ak predmarxistický materializmus naturalizoval históriu, tak Marx „historizuje“ oblasť prírodovedy a realizuje skutočný monizmus. Jednota prírodného a sociálneho nastoľuje potom požiadavku preskúmania genézy sociálnej organizácie z podmienok prírodného sveta.

Sociálny historizmus nemôžeme chápať a integrovať ako prostú „aplikáciu“ všeobecných dialektických princípov vývoja na zvláštnosti existencie človeka, ale predstavuje zložitý a vnútorne mnohotvárný systém špecifických určení dialektiky človeka a jeho aktivity. Všeobecnou charakteristikou sociálneho historizmu je časovosť a časová dimenzia vývojových procesov. Sociálny historizmus v marxisticko-leninskom chápaní nemôžeme redukovať na rôzne dielčie určenia špecifického pohybu ľudských dejín (ekonomické, právne, sociologické a pod.). Človek v dejinách svojej vlastnej emancipácie demonštroval schopnosť autonómneho vzťahu k svojej vlastnej časovosti a realizácia sociálno-historického času v procese predmetno-praktickej aktivity sa stala základnou podmienkou konkrétnosti špecificky ľudskej časovosti človeka. Oslobodil sa z pút prírodnej časovosti, humanizuje prírodu a tvorí svoje vlastné dejiny — pretvára predmetnú skutočnosť a vytvára zároveň skutočnosť svojej vlastnej vnútornej existencie. Práve v procese praxe dospel človek a spoločnosť k poznaniu, ako hlboko a dialektickým spôsobom formovala ľudská subjektivita vnútorné väzby koncepcie časovej perspektívy, a ako sa uplatnil všeobecný princíp rozporu vývojových procesov (vzťah minulého, súčasného, budúceho). Chápanie praxe v marxisticko-leninskom uvažovaní vyžaduje perspektívnu jednotu minulosti, prítomnosti a budúcnosti, vysvetľuje zároveň princípy uvedomelého ovládania konkrétnej časovej určenosti. Človek dospel k schopnosti uvedomelo utvárať časovú charakteristiku svojej vlastnej tvorivej činnosti, určovať časovú stránku „svojho“ sociálneho historizmu. Táto schopnosť je nielen výsledkom psychologických či fyziologických predpokladov a daností človeka, ale osobitne vecou sebakultivácie a socializácie človeka. Špecifický „svet človeka“, založený na predmetnej praxi, na rastúcej sprostredkovanosti človeka a prírody, je miestom zrodu človeka a ľudských dejín.

Otázka jednoty minulosti, súčasnosti a budúcnosti v sociálnych procesoch je pre marxistickú interpretáciu princípu historizmu jednou

z najdôležitejších. Preto Marx naliehavo riešil problém kritéria, objektívneho základu dejinnej kontinuity a diskontinuity a skoncentroval riešenie tejto otázky do materialistického chápania spoločenského života. Na margo Hegelovho idealizovania pruskej monarchie Engels v Ludvigovi Feuerbachovi napísal, že „podobne ako poznanie, ani dejiny sa nemôžu definitívne zavŕšiť v nejakom dokonalom, ideálnom stave ľudstva; dokonalá spoločnosť, dokonalý štát sú veci, ktoré môžu jestvovať len vo fantázii“. (6, s. 241) Kategórie historická minulosť a prítomnosť sú konkretizáciou kategórií dejiny a súčasnosť. Prítomnosť retrospektívne skúma minulosť a sama je praktickou a dejinnotvornou a perspektívne určuje budúcnosť. Minulosť a prítomnosť vystupujú ako súvstažné pojmy, vzájomne podmienené kategórie, vyjadrujúce obsah spoločenského procesu. Lenin často zdôrazňoval, že k poznaniu súčasnosti nestačí skúmať len ju samotnú, lebo táto skutočnosť je výsledkom historického vývoja a obsahuje mnohostranné väzby s minulosťou i budúcnosťou. Spoločenská prax je súčasťou procesov neustálej zmeny a vývoja, vo svojej podstate rozporného. Marxistické riešenie nemá charakter „chronologického redukcionizmu“, chronologický faktor, prítomný i v buržoáznej koncepcii spoločenského vývoja a pokroku vyjadruje postup striedania javov v čase, nepostihuje však ich kvalitatívnu rozdielnosť. Neidentifikuje teda ani kvalitatívne etapy jednotného rozporného historického procesu. Každá etapa vývoja sociálnej skutočnosti má predpoklady v predchádzajúcich procesoch, „takzvaný historický vývoj tkvie vôbec v tom, že posledná forma sa díva na predchádzajúcu ako na svoje predstupne“. (2, s. 81) V liste Rugemu zvýraznil Marx myšlienku, že „vedecký výklad vzťahu minulosti a prítomnosti je spätý s odhalením charakteru spoločenského vývoja, že nie je možné urobiť hrubú deliacu čiaru medzi minulosťou a budúcnosťou, lebo budúcnosť je v istom zmysle realizovaním myšlienok minulosti“. (7. s. 369—370)

Lenin zastával myšlienku, že bez dôkladného štúdia meniacich sa historických podmienok nie je možná vedecky podložená prax. Marxistické chápanie vzťahu minulosti a súčasnosti zahŕňa nielen rozbor minulých a súčasných javov, ale aj rozbor pravdepodobných tendencií ich vývoja v súvislosti s konkrétnymi skúsenosťami. Vedecké predvídanie v marxisticko-leninskom prístupe vychádza z dôsledného historizmu a zo všestranného skúmania súčasnosti, i keď nemôže obsiahnuť špecifiká udalostí, empiriu individuálnych javov a faktorov. Historická kontinuita má časovú, priestorovú i kauzálnu spojitosť a ich určenie umožňujú objaviť a formulovať zákonitosti vývoja príslušných javov v najbližšej perspektíve. I z tohto hľadiska je marxistické riešenie princípu historizmu operatívno-funkčným metodologickým nástrojom pre spoločenské vedy a spoločensko-politickú prax.

Hľadanie a skúmanie vnútorne protirečivých procesov spoločenského života je nevyhnutným východiskom pre sledovanie historickej kontinuity, rozporného, zákonitého spoločenského vývoja. Kategórie minulosť

a súčasnosť sú výrazom rôznych etáp a fixovaného stavu spoločenských javov, t. j. dosiahnutých, kvalitatívne dovŕšených alebo nedovŕšených štádií historického vývoja. Minulosť však zaujímala Marxa najmä ako materiál na obsiahlu konfrontáciu a vyčerpávajúcu komparáciu s kapitalizmom, s cieľom odhaliť tie prvky spoločenských vzťahov, z ktorých kapitalizmus vyrástol. S týmto momentom bezprostredne súvisí úloha klasifikácie stupeňov progresívneho vývoja ľudstva, neskoršie stanovenie kategórie spoločensko-ekonomickej formácie. Skúmanie minulosti optikou prítomných vzťahov bolo vlastné väčšine predmarxistických teoretikov.

Vedecká kritika idealistickej filozofie dejín a kvalitatívne prekonanie obmedzenosti predmarxistických materialistických filozofických aktivít sa začína v štyridsiatych rokoch objavovaním a objasňovaním všeobecných zákonov pohybu spoločnosti v jednote s bohatým empirickým materiálom, stanovením vedeckej hypotézy v *Nemeckej ideológii*. Myšlienky o spoločenských materiálnych vzťahoch sa prezentujú v novom pojmovom aparáte ako kategória formy styku, ktorá vyjadrením výrobné vzťahy nadobúda jeden z centrálnych významov v celej teórii. Prvá kapitola tohto diela, stať s nepochybným historickým významom, črtá základné tézy historického materializmu, a v kategórii spôsob výroby sa vynára pre našu problematiku centrálna téza — všetky kolízie v dejinách majú svoj zdroj v protirečení medzi stavom výrobných síl a charakterom výrobných vzťahov. Preniknutie do málo prebádanej oblasti, sféry materiálnej výroby, znamenalo teoretické i prakticko-politické dôsledky, presahujúce svojim významom rámec vlastnej teórie. Pri hľadaní príčin a hybných pák sociálnych zmien bola Marxom akcentovaná aktivita spoločenského človeka. Z bohatého komplexu ľudskej činnosti vydělil činnosť výrobnú, ako ústredný moment spoločensko-historickej aktivity človeka — praxe, ako zdroj existencie vývoja spoločnosti po vzostupnej línii.

Lenin v *Ekonomickom obsahu národnictva* hodnotí Marxovu metódu skúmania spoločenských vzťahov. Jej princíp spočíva v tom, že činy ľudí „nekonečne rôznorodé a zdanlivo také, čo sa nijako nedali systematizovať, boli zovšeobecnené a redukované na činy skupín osobností, odlišujúcich sa navzájom podľa úlohy, ktorú hrali v systéme výrobných vzťahov ... boli zovšeobecnené a redukované na činy tried, ktorých boj určoval vývin spoločnosti“. (8, s. 362) Marxov filozofický prístup nespočíva v skúmaní vlastností samého individua, konanie individua nerekonštruje z „neho samého“. Základným metodologickým východiskom je výskum genézy, reprodukcie a rozkladu (prechodu) spoločensko-ekonomických formácií. Vo sfére produkcie materiálnych podmienok života sa vytvárajú vzťahy medzi ľuďmi a tie determinujú konanie jednotlivých individuí. Objasnenie objektívnych podmienok, v ktorých je individuum socializované a v rámci ktorých pôsobí, je predpokladom pre pochopenie jeho konania.

Marxove vedecké chápanie historizmu obhajoval a rozvíjal Lenin v polemikách s liberálnymi národníkmi, „legálnym marxizmom“ i s menševikmi. Uplatňovanie a precizovanie princípů historizmu Leninom sa formovalo v dvoch spätých rovinách: a) ako koncepčné teoreticko-metodologické rozvinutie Marxových stanovísk, v konkrétnom spojení so sociálno-politickou realitou Ruska; b) kryštalizuje sa v polemikách so subjektivistickými a objektivistickými tendenciami v ruskej filozofii a sociológii 19. a začiatku 20. stor. Lenin energicky polemizoval najmä s dvoma tendenciami interpretácie dejín: so skrytým i vyhraneným subjektivismom, ktorý preferoval najmä aktivitu a úlohu jednotlivca v dejinnom procese, ignorujúc platnosť objektívnych zákonitostí, ale rovnako bojoval s tendenciami, ktoré chápali dejiny ako prejav panstva nezmyslu a náhody i s rôznymi variantami teleologických špekulácií.

Keď sledujeme pozornejšie otázky historizmu v niektorých prácach Lenina, dospejeme k poznatku, že ho chápe nielen ako metodologické jadro historického poznania, ale rovnako ako u Marxa sa stáva prenikavou teóriou dejinnej revolučnej praxe. Jeho prínos nespočíva iba v „akademickom kultivovaní“ princípu historizmu ako problému filozofie dejín, ale je rozpracovávaný a aplikovaný na širokej báze reálnej politickej praxe, revolučného pretvárania skutočnosti. Už Engels vyjadril v recenzii I. dielu *Kapitálu* pre *Düsseldorfer Zeitung* presvedčenie, že po vydaní tohto diela nebude možné obísť a ignorovať požiadavku historizmu. (9, s. 250) Podobne aj Lenin na viacerých miestach upozorňoval na jeho metodologickú funkciu i možnosti pri orientácii v procesoch spoločenského vývoja. Význam historickej vedy a jej vzťah k politike explicitne vyjadril v prácach *O politickej línii*, *O význame bojovného materializmu*, *Porážka Ruska a revolučná kríza* a v ďalších.

V prednáške *O štáte* charakterizoval Lenin historizmus ako nevyhnutnú podmienku pre vyjasňovanie triedneho obsahu spoločenských javov. Zdôraznil, že „túto základnú skutočnosť — prechod spoločnosti od prvotných foriem otroctva k nevoľníctvu a nakoniec ku kapitalizmu musíte mať vždy na zreteli, lebo iba ak budete zasadzovať do tohto základného rámca všetky politické teórie, budete môcť tieto teórie správne oceniť a vyznať sa, na čo sa tieto teórie vzťahujú, lebo každé z týchto veľkých období ľudských dejín... obsiahlo desiatky a stovky storočí a zahrňuje množstvo politických foriem, rozmanitých politických teórií...“. (10, s. 422) Dôsledným historizmom sa vyznačuje Leninove hodnotenie vnútropolitckej situácie a medzinárodných vzťahov po revolúcii. Jeho práce z filozofie a sociálno-politickej teórie reflektujú v plnej miere dynamiku spoločenského života, sú príkladom dialektického chápania úloh historického a sociálneho poznania. Napíňa v tomto období jednu zo základných požiadaviek princípu historizmu — skúmať konkrétne etapy vývoja spoločenských javov. Dokumentoval to v prácach *K dejinám otázky diktatúry* a *O našej revolúcii z roku 1923*.

Charakter súčasnej spoločensko-politickej reality kladie nové a ná-

ročné úlohy na historické poznanie. Otvorený myšlienkový systém teoretického dedičstva klasikov umožňuje i v súčasnosti zovšeobecniť na vedeckej báze empirické podnety historickej praxe. Rovnako v polemikách s buržoáznymi koncepciami filozofie dejín, politológie a sociológie je vedecká hodnota marxisticko-leninského chápania princípu historizmu z teoretického i politického hľadiska funkčná a aktuálna.

LITERATÚRA

1. MARX, K.: Ku kritike politickej ekonómie. Bratislava 1969.
2. MARX, — K. ENGELS, F.: Spisy 13. Praha 1963.
3. ENGELS, F.: „Anti-Dühring“. Bratislava 1976.
4. MARX, K.: Ekonomicko-filozofické rukopisy z roku 1844. Praha 1961.
5. MARX, K. — ENGELS, F.: Spisy 2. Praha 1961.
6. MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané spisy 5. Bratislava 1978.
7. MARX, K. — ENGELS, F.: Spisy 1. Praha 1956.
8. LENIN, V. I.: Spisy 1. Bratislava 1953.
9. MARX, K. — ENGELS, F.: Spisy 16. Praha 1965.
10. LENIN, V. I.: Spisy 29. Bratislava 1954.

ПРИНЦИП ИСТОРИЗМА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ КЛАССИКОВ

Томаш Валент

Стремясь проникнуть в диалектику исторических процессов, марксистско-ленинская теория выработала научную интерпретацию принципа историзма, который стал конститутивной методологической составной частью исследования общественного развития и качественно преодолел гегелевский анализ временности. В процессе практики человек и общество пришли к познанию того, каким образом человеческая субъективность формировала внутренние связи концепции временной перспективы и как реализовался всеобщий принцип противоречия процессов развития (отношение прошлого, настоящего, будущего). Категории „историческое прошлое“ и „настоящее“ являются конкретизацией категорий „история“ и „современность“. Настоящее ретроспективно исследует прошлое, само оно творит историю и перспективно определяет будущее. Марксистский принцип историзма является исходным пунктом научного предвидения, представляя собой оперативно-функциональное методологическое орудие общественных наук и общественной практики.

Марксово понимание историзма развивал Ленин в своих полемиках с народниками и „легальным марксизмом“ в конкретной связи с социально-политической действительностью России. У Ленина принцип историзма не понимается лишь как методологическое ядро исторического познания, но становится пронизательной теорией исторической революционной практики, необходимым условием объяснения классового содержания общественных явлений. Открытая идейная система теоретического наследия классиков позволяет и в настоящее время обобщить эмпирические импульсы исторической практики. В полемиках с буржуазной философией истории, с буржуазной политологией и социологией научная ценность этой системы является функциональной и актуальной.

DER PRINZIP DES HISTORISMUS IN DEN WERKEN DER KLASSIKER

Tomáš Valent

Im Bestreben die Dialektik historischer Prozesse zu durchdringen hat sich die marxistisch-leninistische Theorie an die wissenschaftliche Interpretation des Histo-

rismus Prinzips herangearbeitet. Es wurde zur konstitutiven methodologischen Komponente der Untersuchung der gesellschaftlichen Entwicklung und hat Hegels Analyse der Zeitlichkeit qualitativ überwunden. Im Verlaufe des Prozesses der Praxis sind Mensch und Gesellschaft zur Erkenntnis dessen gekommen wie die menschliche Subjektivität die inneren Bindungen der Konzeption der zeitlichen Perspektive formte und wie das allgemeine Prinzip des Widerspruchs der Entwicklungsprozesse zur Geltung kam (Bezug des Vergangenen, des Gegenwärtigen, des Zukünftigen). Die Kategorien historische Vergangenheit und Gegenwart stellen die Konkretisierung der Kategorien Geschichte und Gegenwart dar. Die Gegenwart erforscht retrospektiv die Vergangenheit, selbst ist sie geschichtswirkend und bestimmt perspektiv die Zukunft. Das marxistische Historismusprinzip stellt den Ausgangspunkt für die wissenschaftliche Voraussetzung dar als operativ-funktionelles methodologisches Werkzeug für die Gesellschaftswissenschaften und die gesellschaftliche Praxis.

Die Marxsche Auffassung des Historismus wurde von Lenin in Polemiken mit den Narodniki und dem „legalen Marxismus“ in konkreter Verbindung mit der sozialpolitischen Realität Russlands entwickelt. Das Prinzip des Historismus fasste er nicht nur als den methodologischen Kern der historischen Erkenntnis, sondern als durchdringende Theorie einer geschichtlich revolutionären Praxis, als notwendige Bedingung für die Erklärung des Klasseninhaltes gesellschaftlicher Erscheinungen. Das offene Gedankensystem des theoretischen Erbes der Klassiker ermöglicht auch in der Gegenwart die Verallgemeinerung der empirischen Impulse der historischen Praxis und in den Polemiken mit der bürgerlichen Geschichtsphilosophie, Politologie und Soziologie zeigt sich sein funktioneller und aktueller wissenschaftlicher Wert.